

บทที่ 2

ความเป็นมาและแนวคิด

ความเป็นมาของการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ

จากอดีตถึงปัจจุบันพบว่า การดำเนินงานด้านคนพิการมีการพัฒนาไปมา นับตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ซึ่งมุ่งเน้นให้คนพิการได้รับสิทธิในการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทั้ง 4 ด้าน คือ ทางด้านการแพทย์ การศึกษา อาชีพ และสังคม ซึ่งมีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ และถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน มีเนื้อหาสาระที่เพิ่มสิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมของประชาชน เน้นสิทธิและการให้ความช่วยเหลือบุคคลผู้ด้อยโอกาส ซึ่งได้มีบทบัญญัติสำหรับคนพิการระบุถึงการขจัดข้อจำกัดต่าง ๆ ที่กีดกันการใช้สิทธิคนพิการที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการทางสังคมทุกด้าน รวมทั้งสิทธิของคนพิการที่ควรมีในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศไว้ในมาตรา 55 และมาตรา 80 โดยมีสาระสำคัญดังนี้

มาตรา 55 บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพ มีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 80 รัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้ด้อยโอกาสให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) มีการกำหนดวิสัยทัศน์ที่มุ่งเน้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืน และทิศทางการพัฒนายังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นพื้นฐานไปสู่สังคมแห่งการสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกันอย่างยิ่งกับแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2545 – 2549 โดยมุ่งการพัฒนาให้คนพิการมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีส่วนร่วมในสังคมอย่างยุติธรรม เสมอภาค และสร้างสรรค์ เป็นพลังแผ่นดินในการพัฒนาสังคมและประเทศ

นอกจากนี้การดำเนินงานด้านคนพิการที่ผ่านมา รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญที่ว่า การพัฒนาประเทศทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมที่จะนำไปสู่ความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้า ขึ้นอยู่กับการพัฒนาประชากรของประเทศให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยถ้วนหน้ากัน ประชากรเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และเป็นปัจจัยหลักที่มีบทบาทโดยตรงต่อการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าประเทศจะเจริญก้าวหน้าเพียงใด สังคมยังคงมีบุคคลที่มีความพิการ บกพร่องทั้งทางร่างกาย พฤติกรรม และจิตใจรวมอยู่ด้วย ซึ่งมีได้หมายความว่าบุคคลเหล่านี้จะสูญเสียความสามารถและคุณค่าของความเป็นมนุษย์โดยสิ้นเชิง ถ้าคนพิการนั้นหากได้รับการบำบัด รักษา ฟื้นฟูสมรรถภาพอย่างถูกต้องและเหมาะสมแล้ว คนพิการโดยส่วนใหญ่จะสามารถกลับไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ หรืออย่างน้อยที่สุดจะสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในชีวิตประจำวัน หากได้รับการดูแลดำเนินการแก้ไข ฟื้นฟูสมรรถภาพเสียตั้งแต่แรกเริ่มแล้ว ทรัพยากรส่วนที่คิด

ว่าเป็นส่วนที่ขาดแตกหักหรือสูญสิ้นไปแล้ว สามารถกลับมาเป็นคนที่มีความค่าต่อตนเอง ครอบครัว และเป็นกำลังการผลิตที่จะมีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้ในที่สุด (ขนิษฐา เทวินทรภักดี, 2540, น.1 – 2)

โดยเหตุนี้ รัฐบาลซึ่งได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์กลุ่มเป้าหมายคนพิการ จึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทด้านคนพิการ โดยมีเหตุผลในการประกาศใช้คือ โดยที่คนพิการเป็นทรัพยากรส่วนหนึ่งของประเทศ แต่เนื่องจากสภาพของความพิการเป็นอุปสรรคในการดำรงชีวิต ในการประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม จึงควรสนับสนุนส่งเสริมให้คนพิการได้รับการคุ้มครอง สงเคราะห์ ฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยวิธีการทางการแพทย์ การศึกษา อาชีพ และสังคม การพัฒนาและแก้ไขปัญหอุปสรรคทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนส่งเสริมให้คนพิการได้รับสิทธิและโอกาสในด้านต่าง ๆ สามารถดำรงชีวิต ประกอบอาชีพ มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมที่เท่าเทียมคนทั่วไป ตลอดจนสนับสนุนให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการเกื้อกูลและฟื้นฟูสมรรถภาพแก่คนพิการมากขึ้น

จากการดำเนินงานตามขั้นตอนของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ในมาตรา 14 กำหนดให้คนพิการที่ประสงค์จะได้รับสิทธิในการสงเคราะห์ การพัฒนา และการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ยื่นขอจดทะเบียนต่อนายทะเบียนกลาง ณ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการ หรือต่อนายทะเบียนจังหวัด ณ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ที่ตนมีภูมิลำเนาอยู่ การจดทะเบียนคนพิการและการออกสมุดประจำตัวให้แก่คนพิการ เป็นการดำเนินงานตามระเบียบคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ว่าด้วยการจดทะเบียนคนพิการ พ.ศ. 2537 ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 เพื่อให้บริการในเบื้องต้นแก่คนพิการ ได้มีหลักฐานแสดงตนว่าเป็นคนพิการ และจะได้รับสิทธิในการสงเคราะห์ การพัฒนา และการฟื้นฟูสมรรถภาพ ตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ดังต่อไปนี้

1. บริการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยวิธีการทางการแพทย์ และค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าอุปกรณ์เพื่อปรับสภาพทางร่างกาย สติปัญญา หรือทางจิตใจ หรือเสริมสร้างสมรรถภาพให้ดีขึ้นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง
2. การศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาภาคบังคับ หรือการศึกษาสายอาชีพ หรืออุดมศึกษา ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ตามความเหมาะสม ซึ่งให้ได้รับโดยการจัดเป็นสถานศึกษาเฉพาะ หรือจัดรวมในสถานศึกษาธรรมดาก็ได้ โดยให้ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการให้การสนับสนุนตามความเหมาะสม
3. คำแนะนำชี้แจงและปรึกษาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และการฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพของร่างกายและสมรรถภาพที่มีอยู่ เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้
4. การยอมรับและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และสิ่งอำนวยความสะดวก และบริการต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับคนพิการ
5. บริการจากรัฐในการเป็นคดีความ และในการติดต่อกับทางราชการ

แนวคิดเกี่ยวกับคนพิการ

สิทธิคนพิการ

โดยทั่วไปบุคคลพิการมักเสียเปรียบบุคคลทั่วไปในสังคมอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นมองในแง่ของการประกอบอาชีพ การศึกษา และการดำรงชีวิตประจำวันทั่วไป ถ้าพิจารณาเปรียบเทียบกันระหว่างคนปกติกับคนพิการที่มีร่างกายปกติ แม้คนพิการอาจเสียเปรียบอยู่บ้าง แต่ก็มิได้หมายความว่าคนพิการจะไม่สามารถทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ตรงกันข้ามถ้าคนพิการได้รับความช่วยเหลือให้ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทั้งทางร่างกาย การศึกษา การฝึกอาชีพ และการฟื้นฟูสมรรถภาพทางสังคมก็สามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมกับบุคคลปกติในสังคมได้ โดยการได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์เช่นเดียวกับบุคคลปกติในสังคมได้ เช่น สิทธิในการที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม

สำหรับสิทธิของคนพิการในประเทศไทย ได้เริ่มตระหนักและหันมาให้ความสนใจในเรื่องสิทธิของคนพิการมากขึ้นนับตั้งแต่ปีคนพิการสากล เป็นต้นมา ทั้งนี้เพราะในสาระสำคัญของสารที่องค์การสหประชาชาติได้ประกาศในปี พ.ศ. 2524 เป็นปีคนพิการสากล เพราะเนื่องจากเห็นว่าสภาพความเป็นอยู่ของคนพิการทางร่างกาย สมอง และจิตใจ ทั่วโลก ยังมีสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่เหมาะสมและขาดโอกาสที่จะได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพทั้งร่างกาย จิตใจ อาชีพและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อมุ่งหมายหรือฟื้นฟูให้ประเทศสมาชิกต่าง ๆ ทั่วโลก ได้หันมาตระหนักถึงความสำคัญและการปฏิบัติตามปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ปี พ.ศ. 2518 ซึ่งมีสาระสำคัญว่าคนพิการจะต้องได้รับสิทธิเช่นเดียวกับคนอื่นในสังคม เช่น สิทธิในการบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพ สิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองจากการหาประโยชน์จากบุคคลอื่น สิทธิที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และการมีงานทำที่เหมาะสม

สิทธิต่าง ๆ ของคนพิการตามคำประกาศของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของคนพิการจำนวน 13 ข้อ ได้กำหนดขึ้น โดยความเห็นชอบที่มีมติเป็นเอกฉันท์จากการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ โดยยึดหลักมาตรฐานว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนทั่วไป “ในฐานะที่ทุกคนเกิดมาอย่างมีเสรี มีสิทธิและเกียรติศักดิ์ในความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน สิทธินี้เป็นสิทธิขั้นมูลฐานประจำตัวของมนุษย์ซึ่งมีอาจโอนให้แก่อันได้”

คำประกาศของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของคนพิการ

1. คำว่า บุคคลพิการ หมายถึง บุคคลที่ไม่สามารถดูแลตัวเองได้ทั้งหมดหรือบางส่วนที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติ หรือการใช้ชีวิตในสังคมอันมีผลมาจากความบกพร่องทางกายหรือจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นมาแต่กำเนิดหรือไม่ก็ตาม
2. บุคคลพิการจะรับประโยชน์จากสิทธิทั้งหมดที่กล่าวในคำประกาศนี้สิทธิเหล่านี้จะให้กับบุคคลพิการทุกคน โดยปราศจากข้อยกเว้นใด ๆ ทั้งสิ้น และปราศจากความแตกต่างหรือการเลือกที่รัก

มักที่ซึ่งในเรื่องเชื้อชาติ ผิวพรรณ เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองสัญชาติหรือสังคมที่กำลังกำเนิด หรือสถานะอื่นๆ ของคนพิการผู้นั้น หรือของครอบครัวของเขา

3. บุคคลพิการมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับนับถือในฐานะเป็นมนุษย์ผู้มีเกียรติ บุคคลพิการไม่ว่าจะมีมูลเหตุมาจากอะไร ลักษณะ และความพิการนั้นมากน้อยเพียงใดก็ตาม ย่อมได้รับสิทธิพื้นฐานในฐานะเป็นพลเมืองทัดเทียมกับบุคคลอื่น ๆ ที่มีอายุเท่ากัน ซึ่งมีสิทธิที่จะดำเนินชีวิตอย่างคนปกติและสมบูรณ์มากเท่าที่จะเป็นไปได้

4. บุคคลพิการมีสิทธิในฐานะพลเมือง และมีสิทธิทางการเมืองเช่นเดียวกับบุคคลปกติอื่น ๆ ยกเว้นแต่ข้อหน้า 7 ของคำประกาศสิทธิของคนปัญญาอ่อน ซึ่งมีข้อจำกัดบางประการหรือข้อระงับสิทธิของคนปัญญาอ่อน

5. บุคคลพิการมีสิทธิสมควรที่จะได้รับการสนับสนุนให้พวกเขาสามารถพึ่งตนเองได้มากเท่าที่จะเป็นไปได้

6. บุคคลพิการมีสิทธิที่จะได้รับการบำบัดรักษาทั้งทางการแพทย์ ทางจิต และกายภาพบำบัด ซึ่งรวมถึงการใช้วชิระเทียมด้วย การฟื้นฟูทางการแพทย์ และทางการศึกษา การฝึกอาชีพ การฟื้นฟูสมรรถภาพ การใช้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา และให้บริการอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้บุคคลพิการสามารถพัฒนาความสามารถและความชำนาญของเขาให้ถึงที่สุด เพื่อที่จะทำให้เขาเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้อย่างสมบูรณ์ หรือได้กลับเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอีกครั้งหนึ่ง

7. บุคคลพิการมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ พวกเขาจะมีสิทธิตามความสามารถที่จะได้รับสวัสดิการในการทำงาน หรือได้รับประโยชน์จากผลผลิตและรายได้จากอาชีพ และเข้ามีส่วนร่วมในสหพันธกรรมต่าง ๆ

8. บุคคลพิการสมควรได้รับสิทธิพิจารณาความต้องการพิเศษ ในการวางแผนทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับต่าง ๆ

9. บุคคลพิการมีสิทธิที่จะอยู่อาศัยกับครอบครัว หรือพ่อแม่ผู้อุปถัมภ์และเข้ามีส่วนร่วมในสังคมร่วมในกิจกรรมสร้างสรรค์และนันทนาการต่าง ๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องที่อยู่อาศัย บุคคลพิการไม่ควรได้รับการปฏิบัติแตกต่างไปจากบุคคลอื่น ๆ ยกเว้นแต่ที่จำเป็นสำหรับสถานะของบุคคลนั้น ๆ หรือเพื่อการแก้ไขสภาพที่บุคคลนั้น ๆ จำเป็นต้องได้รับ ถ้าบุคคลจำเป็นต้องอยู่ในสภาพที่พิเศษ สิ่งแวดล้อมและสภาพความเป็นอยู่ในที่นั้น ควรจะมิขัดขวางเท่าที่จะเป็นไปได้ เช่นเดียวกับการดำรงชีวิตปกติของบุคคลทั่วไปผู้มีอายุเท่ากันกับเขาและเธอผู้นั้น

10. บุคคลพิการจะถูกปกป้องจากการแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวจากกฎเกณฑ์ข้อบังคับทั้งมวล อันเนื่องมาจากการเลือกที่รักมักที่ชัง การถูกกีดกัน การกระทำทารุณ หรือการถูกเหยียดหยาม

11. บุคคลพิการสามารถได้รับประโยชน์จากความช่วยเหลือตามกฎหมายที่บัญญัติไว้เมื่อความช่วยเหลือนั้น ไม่ขัดกับการพิทักษ์สิทธิส่วนบุคคลและทรัพย์สินถ้าที่การพิจารณาคดีตามขบวนการยุติธรรมฟ้องร้องเขา การพิจารณาคดีนั้น ๆ จำเป็นต้องคำนึงสภาพความพิการทางร่างกายและจิตใจประกอบด้วย

12. เรื่องใด ๆ ที่ตามที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของคนพิการ ควรจะปรึกษากับองค์กรต่าง ๆ ของบุคคลพิการ

13. บุคคลพิการ ครอบครัว และชุมชน จะได้รับการบอกกล่าวโดยสื่อต่าง ๆ ถึงสิทธิของบุคคลพิการตามประกาศนี้

รายละเอียดของสิทธิในคำประกาศของสหประชาชาติแต่ละข้อนั้น ประเทศใดสังคมใดสามารถยึดถือปฏิบัติได้เพียงไร ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพฐานะทางเศรษฐกิจ ปัญหา และสถานการณ์ต่าง ๆ ของแต่ละประเทศ รวมทั้งวัฒนธรรม ประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งจิตใจของคนในประเทศและสังคมแวดล้อมของบุคคลพิการว่าจะเห็นความสำคัญในสิทธิของบุคคลเพียงไรและให้การสนองตอบในแนวทางที่เหมาะสมกับสภาพและสถานการณ์เพียงไร ถ้าผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับบุคคลพิการต่างรู้จักสนองตอบในสิทธิของบุคคลพิการเท่าที่ตนเองจะสามารถกระทำได้ ก็นับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าเพียงพอสำหรับที่จะเป็นจุดเริ่มต้นขยายขอบเขตในวงกว้างต่อไป แทนที่จะถือว่าไม่ใช่เป็นหน้าที่ของตน และภาระหน้าที่ในการเสริมสร้างบุคคลพิการนี้ ควรเป็นของรัฐบาลแต่เพียงฝ่ายเดียว

ปณิญาสาถล ว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย

คณะรัฐมนตรีลงมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2541 ประกาศใช้ปณิญาด้วยสิทธิคนพิการไทย เพื่อให้หน่วยงานที่ดำเนินงานเกี่ยวข้องกับคนพิการตามเจตนารมณ์ตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการเรื่อง สิทธิ โอกาส แสดงความเสมอภาคที่คนพิการควรได้รับอย่างเท่าเทียมไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคนพิการ

ข้อกำหนดในปณิญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนพิการ

1. คนพิการมีสิทธิได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ และการพัฒนา ตั้งแต่แรกเริ่มที่พบผู้ปกครอง และครอบครัว ต้องได้รับการสนับสนุนทุกด้าน เพื่อให้สามารถพาฟื้นฟูสมรรถภาพความพิการอย่างเต็มศักยภาพ

2. คนพิการที่มีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก บริการ ความช่วยเหลืออื่น ๆ จากรัฐเพื่อใช้ชีวิตอยู่ในสังคม เช่นเดียวกับคนปกติ

3. คนพิการมีสิทธิ และโอกาสในการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ การฝึกอาชีพ การประกอบอาชีพทุกประเภท ได้รับการจ้างงานตามความต้องการและความสามารถ โดยได้รับค่าตอบแทนและสวัสดิการโดยไม่มีการกีดกันหรือเลือกปฏิบัติ

4. คนพิการมีสิทธิได้รับโอกาสทางการศึกษา อย่างมีคุณภาพทุกระดับของการศึกษาอย่างเท่าเทียมทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา โดยไม่มีการกีดกัน

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคนพิการ

ความหมายของคนพิการ มีผู้ให้ความหมายของคนพิการไว้ต่าง ๆ ดังนี้คือ

คนพิการ หมายความว่า บุคคลซึ่งมีความสามารถถูกจำกัดให้ปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน และการมีส่วนร่วมทางสังคมได้โดยวิธีการทั่วไป เนื่องจากมีความบกพร่องทางการมองเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญาและการเรียนรู้และมีความต้องการจำเป็นพิเศษ ด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตและมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป (ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2546)

คนพิการ หมายความว่า คนที่มีความผิดปกติหรือบกพร่องทางร่างกาย ทางสติปัญญา หรือทางจิตใจ (กฎกระทรวงฉบับที่ 2 พ.ศ.2537 ออกตามความในพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.2534) ตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวง ดังนี้

- คนพิการทางการมองเห็น
- คนพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย
- คนพิการทางการเคลื่อนไหว
- คนพิการทางจิตใจ หรือพฤติกรรม
- คนพิการทางสติปัญญา หรือการเรียนรู้

อนึ่งคนพิการ แต่ละประเภทมีรายละเอียดความพิการในกฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.2534 กำหนดลักษณะ ดังนี้

1. พิกัดทางการมองเห็น คือ คนที่มีสายตาข้างที่ตีกว่าเมื่อใช้แว่นสายตาธรรมดา แล้วมองเห็นน้อยกว่า 6/18 หรือ 20/70 จมมองไม่เห็นแม้แต่แสงสว่าง หรือมีเส้นสายตาแคบกว่า 30 องศา

2. พิกัดทางการได้ยินและสื่อความหมาย

2.1 การได้ยิน

- เด็กอายุน้อยกว่า 7 ปี ลักษณะความพิการ คือ หูตึงปานกลาง หูตึงมาก หูตึงรุนแรง หูหนวก ความดังเฉลี่ยเกิน 40 เดซิเบล จนไม่ได้ยิน ระดับความผิดปกติ 2 ถึง 5

- เด็กอายุเกิน 7 ปี ถึงผู้ใหญ่ ลักษณะความพิการ คือ ความผิดปกติ หูตึงมาก หูตึงรุนแรง หูหนวก ความดัง 55 เดซิเบลขึ้นไป ระดับความผิดปกติ 2 ถึง 5

2.2 การสื่อความหมาย ลักษณะความพิการ คือ พูดไม่ได้ พูดไม่ชัดและพูดไม่รู้เรื่อง ระดับความผิดปกติ 3 ถึง 5

3. พิกัดทางกาย หรือการเคลื่อนไหว ลักษณะความพิการ คนที่มีความผิดปกติหรือความบกพร่องของร่างกายเห็นชัดเจน และคนที่สูญเสียความสามารถในการเคลื่อนไหว ทำให้ไม่สามารถประกอบกิจวัตรในชีวิตประจำวันได้ ระดับความผิดปกติ 3 ถึง 5

4. พิกการทางจิตใจหรือพฤติกรรม ลักษณะความพิการ คนที่มีความผิดปกติ ความบกพร่องทางจิตใจ หรือสมองในส่วนรับรู้ อารมณ์ ความคิด จนไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมที่จำเป็นในการดูแลตนเอง หรืออยู่ร่วมกับผู้อื่น ระดับความผิดปกติ ระดับที่ 1 และระดับที่ 2

5. พิกการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ ลักษณะพิการ คือ คนที่มีความผิดปกติ หรือความบกพร่องทางสติปัญญาหรือสมอง จนไม่สามารถเรียนรู้ด้วยวิธีการศึกษาปกติได้

องค์การอนามัยโลก (WHO) (อ้างในหนังสือกรมประชาสงเคราะห์ พ.ศ.2539 น.7) ให้ความหมายความพิการ ว่าเป็นความเสียเปรียบของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ที่เกิดจากความชำรุดหรือความสามารถบกพร่องเป็นผลทำให้บุคคลนั้น ไม่อาจแสดงบทบาท หรือทำอะไรให้เหมาะสมสอดคล้องตามวัย สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมได้

สุรางรัตน์ วชิณารมณ และคณะ (คณะสังคมสงเคราะห์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2534 น.4) ให้ความหมายว่า คนพิการ คือ ผู้ซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย สมองและจิตใจ จนทำให้ไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน และดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับคนปกติได้

จากความหมายต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า คนพิการ หมายถึง คนที่มีขีดจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันเช่นเดียวกับคนปกติ และการมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความเสียเปรียบของบุคคลที่สามารถมีความบกพร่องในลักษณะต่าง ๆ เช่น ทางการมองเห็น การได้ยิน การสื่อความหมาย การเคลื่อนไหว จิตใจ พฤติกรรมและสติปัญญาหรือการเรียนรู้ จำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูสภาพความพิการให้มีศักยภาพ และเป็นคนพิการที่จดทะเบียนถูกต้องแล้ว

ปัญหาและความต้องการของคนพิการ

จूरรัตน์ ผ่องแผ้ว (ม.ป.ป: 23-26) ได้กล่าวถึงปัญหาและความต้องการของคนพิการ ดังนี้

1. ปัญหาและความต้องการด้านการแพทย์ คนพิการส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่ในเขตชนบทซึ่งขาดโอกาสในการได้รับการดูแลรักษาของแพทย์หรือฟื้นฟูโดยแพทย์เฉพาะด้าน ซึ่งโรคหรือการเจ็บป่วยที่ควร จะได้รับการรักษาให้หายได้ เพื่อป้องกันได้กลับกลายเป็นสาเหตุทำให้พิการ อาจเป็นเพราะขาดความรู้ การศึกษา หรือเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวยทำให้คนพิการเหล่านี้ขาดโอกาสการเข้ารับการรักษายาบาลและไม่สามารถจัดหาอุปกรณ์ หรือเครื่องช่วยความพิการชนิดต่าง ๆ ได้

2. ปัญหาความต้องการด้านการศึกษา ตามสภาพเขตที่พักอาศัยส่วนใหญ่คนพิการอยู่ในชนบท มีฐานะยากจน การกระจายบริการด้านการศึกษาพิเศษไปสู่ชนบทได้อย่างทั่วถึงเพียงพอกับความต้องการ ด้านการศึกษาของคนพิการ ผู้ปกครองต้องพาเด็กพิการมาับการศึกษาพิเศษในพื้นที่ชุมชนใหญ่ ๆ ที่มีไม่กี่ แห่ง คนพิการบางรายที่เรียนร่วมกับเด็กปกติ ต้องเผชิญปัญหาทัศนคติของครูและเพื่อนที่มีต่อเด็กพิการ บางคนประสบปัญหาในเรื่องอาคารสถานที่สำหรับเด็กพิการ แขน ขา และปัญหาการไม่เข้าใจในบทเรียน ของเด็กพิการตาบอด เด็กพิการทางการได้ยินและสื่อความหมาย เป็นต้น

3. ปัญหาความต้องการทางสังคม การเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม คนพิการต้องคำนึงถึงตัวประกอบสำคัญ 2 ประการคือ ความพร้อมของคนพิการ และความพร้อมของสังคม เมื่อคนพิการมีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะประกอบอาชีพได้ตามความถนัด ตามสมรรถภาพร่างกายและมีความพร้อมทางใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม มีบทบาทและรับผิดชอบสังคมส่วนหนึ่ง แต่สังคมยังไม่พร้อมที่จะเปิดโอกาสให้คนพิการได้แสดงถึงความสามารถ ประกอบกับการไม่เอื้ออำนวยประโยชน์ เช่น อาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมสาธารณะและบริการอื่น ๆ สำหรับให้คนพิการไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม ได้อย่างเต็มที่และเสมอภาพเช่นเดียวกับบุคคลอื่น ๆ

4. ปัญหาและความต้องการด้านอาชีพ คนพิการที่มีความพิการเล็กน้อยและทำสิ่งต่าง ๆ ได้ส่วนใหญต้องการที่จะพึ่งตนเอง ไม่เป็นภาระของครอบครัวและสังคม แต่สังคมไม่เปิดโอกาสให้คนพิการได้แสดงความสามารถประกอบกับคนพิการขาดความรู้ ความชำนาญทำให้ขาดโอกาสในการมีงานทำ แต่ถ้าได้พัฒนาความสามารถและศักยภาพของคนพิการให้มีประสิทธิภาพ จนสามารถที่จะประกอบอาชีพได้ถึงแม้ว่ารัฐได้ออกกฎหมาย(พ.ศ.2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.2534 เรื่องการจ้างงานคนพิการโดยกำหนดให้สถานประกอบการรัฐและเอกชนที่มีลูกจ้างเกิน 200 คน ต้องเข้ารับคนพิการเข้าทำงานตามสัดส่วนต่อคนพิการ 1 คน แต่คนพิการก็ยังไม่ได้รับการจ้างงานตามกฎหมายดังกล่าว

จากสภาพปัญหาความต้องการด้านต่าง ๆ ของคนพิการทั้งทางด้านการแพทย์ การศึกษาสังคมและอาชีพจะได้รับการตอบสนองต่อความต้องการของคนพิการได้ ต้องขึ้นอยู่กับทำให้โอกาสแก่คนพิการในการพัฒนาตนเองโดยเฉพาะการฟื้นฟูด้านอาชีพ ซึ่งก่อให้เกิดรายได้เลี้ยงตนเอง เกิดความภาคภูมิใจ และความก้าวหน้าในชีวิต